

דגם תשובות לשאלון בתנ"ך לבתי הספר העיוניים

מס' 002381, קיץ תשע"ז

1. בראשית פרק ג', פרק ד'

- א. (1) הקושי בפסוק ח': מה אמר קין להבל לפני שהרג אותו?
אן מדוע הובילו דברי קין להבל לרציחת הבל?
אן מה הייתה הסיבה שבגללה רצח קין את הבל?
(2) תשובות אפשריות לקושי:
— קין פתח בשיחה עם הבל רק כדי להתחיל מריבה שתוביל לרצח הבל (על פי רש"י).
— רבו על חלוקת הרכוש והנכסים בעולם בין שניהם (על פי האפשרות הראשונה בבראשית רבה).
— רבו על השאלה בחלקו של מי ייבנה בית המקדש (על פי האפשרות השנייה בבראשית רבה).
— רבו על האחות שנולדה יחד אִתָּם ושניהם רצו להינשא לה (על פי האפשרות השלישית בבראשית רבה).
— קין אמר להבל לצאת אִתּוֹ אל השדה כדי שיהיו שם לבדם ותהיה לו אפשרות להרוג אותו (על פי פירוש רמב"ן).

ב. (1) נקודות דמיון בנוגע לשאלה ששאל ה' את קין ואת אדם:

- ה' שאל את שניהם שאלות שקשורות למיקומם אף שהוא ידע את התשובה לשאלות אלו.
— ה' שאל את שניהם שאלות שנועדו לפתוח עמם בדברים.

נקודות דמיון בנוגע לתגובות של אדם ושל קין:

- שניהם התחמקו מהודאה בחטאם.
— שניהם לא קיבלו אחריות על מעשיהם.

(2) הבדלים:

- רק קין שיקר ביודעין בתשובה לשאלה היכן הבל.
— אדם התחמק מתשובה וקין שיקר ביודעין.
— קין לא ידע שעשה מעשה אסור ואדם ידע במפורש שעבר על צו ה'.
— רק אדם האשים בחטאו את אשתו.
— רק קין הודה בחטאו והכיר בחומרת מעשהו (על פי פירוש רמב"ן למילים — גדול עונוני מנשוא).
— רק קין ערער על חומרת העונש שקיבל על חטאו (על פי פירוש רש"י למילים — גדול עונוני מנשוא).

ג. (1) העונש: האדמה לא תצמיח לקין יבולים; הוא לא יוכל להתפרנס מן האדמה.

- (2) קין השתמש באדמה כדי לטמון את אחיו לאחר שרצח אותו. כדי להענישו, לא תצמיח לו האדמה ירקות ופרות טובים כמו שהצמיחה לו לפני שחטא.

2. בראשית פרק י"ב

א. (1) סיבת הפירוט בפסוק זה היא לתת לאברהם שכר על כל אחד מן הציוויים (רש"י).

אן משום שהציוויים מפרטים את הקשיים השונים שעמם יתמודד אברהם במסע לארץ כנען (רמב"ן).

(2) השאלה: מדוע ה' לא אמר לאברהם מהו היעד אן מה שם הארץ שאליה הוא מצווה ללכת אליה?

ב. (1) "הנפש אשר עשו בחרן" — הם העבדים והשפחות שקנו אן גברים ונשים שגיירו אברהם ושרה.

(2) הניסיון: אם יפקק אברהם בדברי ה' אף שהוא ציווה עליו ללכת לכנען ובגלל הרעב גרם לו לצאת ממנה מיד

(רש"י). או לבדוק אם ישאר אברהם בארץ למרות הרעב או יעזוב את הארץ (רמב"ן). זה פירוש חובה רק

לחמש יחידות, אבל יכול כמובן להתקבל כתשובה נכונה).

ג. יש לכתוב שתיים מן הדוגמאות האלה:

— אברהם בפרק י"ב: "ויהיה רעב בארץ". יצחק בפרק כ"ו: "ויהיה רעב בארץ מלבד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם".

— על שרה אשת אברהם נאמר בפרק י"ב: "כי יפה היא מאוד" ועל רבקה נאמר בפרק כ"ו: "כי טובת מראה היא".

— אברהם אמר לשרה בפרק י"ב: "אמרי נא אחותי את למען יטב לי בעבורך וחייתה נפשי בגללך".

יצחק אמר לרבקה בפרק כ"ו: "ויאמר אחותי היא כי ירא לאמר אשתי פן יהרגוני אנשי המקום".

- א. (1) על פי המשך פירוש רש"י, הוציא ה' חמה מנרתיקה, כדי לאפשר לאברהם לנוח מברית המילה ולא לעמוד ולטרוח על הכנסת אורחים.
- (2) יש לכתוב שניים מן הציטוטים האלה ולהסביר בנוגע לכל אחד מן הציטוטים כיצד הוא מעיד שהכנסת האורחים הייתה חשובה לאברהם:
- "וירץ לקראתם" — אברהם לא חיכה שהאורחים יבואו אליו אלא רץ לקראתם כדי לקבל את פניהם. "אל נא תעבור מעל עבדך. יקח נא מעט מים... ואחר תעבורו" — אברהם משכנע אותם, כמעט מתחנן שיתארחו אצלו מעט ורק אז ימשיכו בדרכם.
- "וימהר אברהם האוהלה אל שרה ויאמר מהרי...!" — אברהם ממהר מאוד ומזרז גם את שרה להכין סעודה לאורחים.
- "ואל הבקר רץ אברהם ויקח בן בקר רך וטוב... ויקח חמאה וחלב..." — אברהם מכבד את האורחים בסעודה משובחת שכוללת חלות, בשר ומוצרי חלב.
- "והוא עומד עליהם" — אברהם משגיח בעצמו על האורחים ומוודא שהם אוכלים ומרגישים היטב בביתו.
- ב. (1) השינוי: שרה אמרה על אברהם שהוא זקן וה' אמר לאברהם ששרה אמרה על עצמה שהיא זקנה.
- (2) הסיבה לשינוי: ה' לא רוצה לסכסך בין אברהם לשרה / ה' לא רצה שאברהם ייעלב כי שרה אמרה עליו שהוא זקן. הערך שאפשר ללמוד: חשיבות השלום בין איש לאשתו ובין אדם לחברו. אן: למען שלום בית בין איש לאשתו או בין אדם לחברו מותר לפעמים אפילו לסטות מן האמת.
- ג. (1) התמיהה: איך ייתכן ששרה הנביאה הצדקת לא האמינה לדברי מלאכים?
- (2) יישוב התמיהה על פי רמב"ן: אברהם זיהה מיד שמדובר במלאכים, אבל שרה לא ידעה שהם מלאכים ולכן לא האמינה לדבריהם.

- א. (1) האחים הורידו את יהודה מגדולתו משום שהאשימו אותו בצער שנגרם לאביהם בגלל מכירת יוסף. אן יהודה הוריד את עצמו מגדולתו והתרחק מאחיו מכיוון שלא היה יכול לסבול את צערו של אביו על אבדן יוסף (לפי רש"י).
- (2) הכוונה האמתית של יהודה בדבריו לתמר הייתה למנוע ממנה להינשא לבנו הצעיר / למשוך זמן, לעכב אותה עד שתתייאש ולא להשיא אותה לשלה, בנו.
- ב. (1) החטא הוא מכירת יוסף.
- (2) יש לבסס ולהסביר את הקשר בין מכירת יוסף ובין חטאו של יהודה עם תמר באמצעות אחת מן הדוגמאות האלה (אפשר להסביר את הדוגמה גם ללא ציטוט):
- "וירד יהודה מעם אחיו" (פרק לח, פסוק א'): "ויוסף הורד מצרימה" (פרק לט, פסוק א'). יהודה ירד מגדולתו כיוון שגרם ליוסף לרדת למצרים.
- "וישחטו שעיר עיזים ויטבלו את הכתנת בדם" (פרק ל"ז, פסוק ל"א).
- "וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה אֶת גְּדֵי הָעִזִּים" (פרק לח, פסוק כ').
- יהודה רימה את אביו כאשר הראה לו את כתנת יוסף טבולה בדם של שעיר עיזים. תמר רימתה את יהודה כאשר הסכימה לקבל כמשכון גדי עיזים.
- כמו שיהודה אמר לאביו לאחר מכירת יוסף: "הכר נא הכתנת בנך היא", כך גם אמרה לו תמר לפני שהוצאה להורג: "וַתֵּאמֶר הִנֵּה נָא" (פרק ל"ח, פסוק כ"ה).
- לקבל גם: מות שני בניו הגדולים של יהודה בתחילת פרק לח היה העונש שקיבל על שגרם לאביו לחשוב שיוסף מת (ספורנו).
- ג. (1) המעלה היא האומץ / היכולת להודות בחטא (על אף הבושה הצפויה לו).
- (2) על פי המתואר בפרק לח, הודה יהודה שתמר הרתה לו, אף שלא היה צריך להודות במעשה והיה יכול לגרום למותה של תמר (יחד עמה היה נקבר גם סודו וההליכה שלו לתמר לא הייתה נודעת ברבים).

5. בראשית פרק מ"ב

- א. (1) יוסף רצה להביא את בנימין למצרים כדי לבחון אם האחים שינו את התנהגותם כלפי האח שלהם מרחל / כדי להביא את האחים למצב דומה למצב שבו עמדו בעת מכירתו ולראות אם ינהגו אחרת.
- (2) לפי פסוקים טו-יז, יוסף אסר את כולם ואמר להם לשלוח אחד מהם להביא את בנימין. הוא התנה את שחרור כל האחים בהבאת בנימין.
- ב. (1) האחים הצטערו על שהתאכזרו ליוסף בעת השלכתו לבור ובעת המכירה.
(אין להסתפק כאן בתשובה — על שמכרו את יוסף)
- (2) התוודו דווקא בנקודת זמן זו: כי היו נתונים בצרה ובשעת צרה ראוי לאדם לבדוק את מעשיו ולחזור בתשובה על מעשיו הרעים (רד"ק).
- אן הבינו שיצטרכו שוב לעמוד לפני אביהם ולהסביר את חסרונו של אחיהם הצעיר ונזכרו בפעם הקודמת שהיו במצב כזה, לאחר שמכרו את יוסף (פירוש "עקדת יצחק"). הבינו שמה שקורה להם עכשיו הוא עונש של "מידה כנגד מידה" על חטאם.
- ג. (1) הפרט: טענו שאח אחד נשאר עם אביהם ולא בא אִתָּם (אבל לא הסבירו למה). אפשר לקבל גם ציטוט: "והנה הקטן את אבינו היום".
- (2) הסבר החשד: האח הקטן הגיע אִתָּם למצרים אבל בינתיים הלך להעביר את המידע שאספו הלאה ולכן הוא אינו נמצא אִתָּם.

6. מלכים ב' פרק י"ז, פרק י"ח

- א. יש לכתוב בנוגע לשלושה מן האנשים מי הם היו ומה עשו:
רבשקה — שליח של מלך אשור. מלך אשור שלח אותו לחזקיהו כדי לשכנע אותו ואת העם להיכנע לאשור ולא להילחם בו.
סנחריב — מלך אשור שעלה על מלכת יהודה ואיים על מלכותו של חזקיהו.
ירבעם בן נבט — היה מלך ישראל הראשון. אפשר לציין אחד ממעשיו אלה: פילג את הממלכה, העמיד עגלים בדרך ובבית אל, החטיא את ישראל.
חזקיהו — מלך יהודה, בנו של מנשה.
מעשים שעשה (יש לציין אחד): הסיר את העבודה הזרה שהנהיג אביו ביהודה. התמודד מול מתקפה אשורית על ממלכת יהודה (מלבד ירושלים). ביקש את עזרת ישעיהו במלחמה באשור, התפלל אל ה' שיציל אותו בעת מחלתו.
- ב. (1) לפי פסוקים ג-ו הסיבה לגלות היא המרד של הושע בן אלה במלך אשור.
(2) לפי פסוקים טו-יח הסיבה לגלות היא היחלשות האמונה בה': ישראל עזבו מצוות ה' / עשו הרע בעיני ה' / הכעיסו את ה'.
- ג. (1) יוסף הסביר כי האחים מכרו אותו, אך בו בזמן ה' שלח אותו למצרים כדי שיציל אנשים רבים בשנות הרעב.
(2) הרעיון המשותף: סיבתיות כפולה (חובה גם להסביר את המושג סיבתיות כפולה ולא רק לכתוב אותו כקסמה). לכל מעשה יש שני רבדים: אנושי וא-לוהי / הקב"ה פועל בדרך מעשים של בני האדם / לכל מאורע יש סיבה גשמית וסיבה רוחנית / במקביל למעשי אנוש קיימת תכנית א-לוהית המכוונת את הכול.

7. ישעיה פרק א'

- א. יש לצטט תוכחה של הנביא בכל אחד מן התחומים ולהסביר אחד מן הציטוטים:
ציטוט בתחום עיוות הצדק במערכת המשפט:
— "צדק ילין בה ועתה מרצחים" — במקום משפט צדק הם עוסקים ברצח / גוזרים מוות על מי שלא מגיע לו.
— "שריך סוררים וחברי גנבים" — השרים, החשובים, גונבים מאחרים.
— "אוהב שוחד ורודף שלמונים" — ההנהגה / העם עסקו בשוחד ורדפו אחר הכסף.
— "יתום לא ישפוטו" / "ריב אלמנה לא יבוא אליהם" — פגיעה בשכבות החלשות של החברה.
ציטוט בתחום רמאות במסחר:
— "כסףך היה לסיגים" — מכרו מתכות פשוטות כאילו היו כסף טהור.

— "סבאך מהול במים" — מהלו את היין במים ומכרו אותו בתור יין.

ב. (1) דרך אחת: ה' משמיד או מעניש את הרשעים: אינקמה מאויבי / וְאֶשְׁכְּחֶנּוּ יְדֵי עֲלֵינוּ / וְאֶצְרֹף כְּפַר סִיגֵינוּ / ועוזבי ה' יכלו.

(2) דרך שנייה: חזרה בתשובה של כל החוטאים — "צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפְדָּה וְשָׁבִיָּה בְצַדִּיקָה".

ג. (1) העונש: לא ישארו אנשים בארץ כי כולם ימותו או ייגלו.

(2) הנחמה: לאחר הגלות עוד ישובו ישראל לארץ (כמו שהאלה תוציא עליהם חדשים לאחר שעליה נשרו בשלכת).

8. ישעיה פרק ו"ח

א. (1) הנביא מוכיח את העם על צביעותו — נוהגים כאילו אכפת להם מקיום המצוות, אבל באמת לא אכפת להם.

(2) על פי דברי הנביא, התפילה והצום אינם מתקבלים כי במקביל לביטויים חיצוניים של תשובה, צום ותענית העם ממשיך לחטוא ולעשות עוולות בין אדם לחברו.

ב. יש לצטט ולהסביר שתיים מן הדרישות:

— "פתח חרצובות רשע" / "התר אגודות מוטה" / "שלח רצוצים חופשי" / "כל מטה תנתקו" — שחרור עבדים לחופשי או שמיטת כספים ושחרור עניים מחובות.

— "פרוס לרעב לחמך" — מתן מזון לעניים או צדקה למחייטים.

— "עניים מרודים תביא בית" — אירוח העניים או דאגה למקום מגורים עבורם.

— "כי תראה ערום וכיסיתו" — דאגה לעני לבגד.

— "מבשרך לא תתעלם" — התייחסות לעני ביחס של אחווה, דאגה, רגישות וסולידריות.

ג. (1) הפעולות המשותפות: צמו, לבשו שק ואפר (או לבשו שק וישבו על האפר).

(2) הרעיון המשותף לדברי ישעיהו ולדברי המשנה:

ה' אינו מתרשם מביטויים חיצוניים של תשובה אלא רק משינוי התנהגות פנימי ואמתי.

9. ביטחון והשתדלות

א. יש לציין שתיים מן הפעולות ולהסביר בנוגע לכל אחת מהן מהי מטרת הפעולה:

(1) הפעולה: סתימת המעיינות מחוץ לעיר.

המטרה: למנוע גישה למים מהאויב העתיד לצור על העיר.

הפעולה: חיזוק החומה הפרוצה\ שיפוץ ובניית מגדלי שמירה לחומה\ בניית חומה נוספת.

המטרה: לשפר את יכולת העמידה של העיר בפני התקפה.

הפעולה: איסוף נשק, ארגון הצבא והפיקוד.

המטרה: להכין ולאמן את הצבא למלחמה.

(2) הביטחון של חזקיהו בא לידי ביטוי בדברי החיזוק שלו לעם על פי פסוקים ו'- ח'.

ב. (1) רבשקה טען כי מצרים מציגה את עצמה כמעצמה שאפשר להישען עליה, אך בשעת המבחן היא לא תעזור ליהודה אלא תפגע בה.

(2) ישעיהו התנגד לברית עם מצרים כי היא ביטאה להשקפתו חוסר ביטחון בה'.

ג. (1) ביטויים המביעים ביטחון של דוד בה': (יש לצטט ביטוי אחד)

"היום הזה יסגרך ה' בידי" / "כי לא בחרב ובחנית יהושיע ה' כי לה' המלחמה ונתן אתכם בידו".

(2) הבחירה של דוד להילחם בקלע ובאבן (הוא היה מיומן בשימוש בהם יותר מן השימוש בחרב ובחנית) הוא ביטוי להשתדלות אנושית.

10. יונה

א. (1) יונה הלך לירכתי הספינה ונרדם, ואילו המלחים היו נסערים ונקטו פעולות רבות כדי להינצל מן הסערה הפתאומית ביים. הניגוד נובע מהתהליכים השונים שיונה והמלחים עברו בסערה: יונה התרחק מה' ורצה לברוח ממנו או למות כדי לא לנבא על נינווה, ואילו המלחים התקרבו לאמונה בה'.

- (2) מלחי האנייה חששו שאם יזרקו את יונה לים, ה' יאשים אותם בהריגתו.
- ב. (1) יונה כעס על שה' קיבל את תשובת אנשי נינוה, סלח להם ולא הפך את העיר. / יונה כעס על האפשרות שניתנת לרשעים לחזור בתשובה. / על קבלת התשובה של אנשי נינוה אף שלא הייתה אמתית או אף שהייתה זמנית בלבד.
- (2) בדבריו אלה רצה ה' ללמד את יונה ש"רחמיו על כל מעשיו": כאשר יש ציבור גדול של בני אדם ובתוכם גם ילדים ובעלי חיים שלא חטאו, ה' בוחר במידת הרחמים, סולח על החטאים ומאפשר תשובה, אף שעל פי הדין, האפשרות לסליחה ומחיקת החטאים אינה מובנת או אינה הוגנת.

11. תהילים, מזמור ל'

- א. (1) השאלה: מדוע בכותרת המזמור מוזכרת חנוכת בית, אך במזמור עצמו לא מדובר כלל על בית אלא על רפואה והצלה?
- (2) על פי מלבי"ם דוד מודה במזמור על שנרפא מחלה קשה. ביסוס: "שיוועתי אליך ותרפאני" / "חייטני מירדי בור" / "העלית מן שאול נפשי".
- ב. (1) התחושה השגויה של דוד: שאננות / ביטחון מלא / חשב שהוא חסין מפגיעה / חשב שלעולם לא יקרה לו אסון.
- (2) תחושת השלווה והשאננות התחלפה בתחושת חרדה, בהלה, פחד מן הבאות. הגורם לשינוי — הסתר פנים של ה' / צרות / אסונות.